

ИДЕИ И ЛИТЕРАТУРА В САТИРИТЕ НА ЛУКИАН*

Богдан Богданов

Старогръцкият писател Лукиан е между малцината по-пълно оцелели автори от класическата древност. За това е допринесла по-малко обективната стойност на литературното му дело и повече страничното от наше гледище обстоятелство на ценения от посредниците византийци Лукианов език — умерения атически диалект. Той е извинил антихристиянското и изобщо антирелигиозното настроение на автора, което по наше очакване би трябвало да попречи на приемането на неговото творчество във византийската традиция. Първият му голям читател е Фотий в девети век, последван от Аретас в десети. Предимно изящната литературна форма привлича учените читатели във Византия, но въздействат и идеите. Лукиан навлиза във византийската сатира. Едно волнодумно съчинение в негов стил е попаднало в достигналия до нас Лукианов сборник.

По-късно го обичат италианските хуманисти, Гуарино от Верона го превежда. Просветителската яснота на тезите му и полемиката срещу суеверието и необразоваността привличат хуманистите на Реформацията. Лукиан служи за модел на Еразмовата „Възхвала на глупостта“, вдъхновява Хутен, Ханс Закс, намира голям преводач в лицето на Меланхтон. По друг начин влияе върху утопичната фантастика в „Гаргантюа и Пантагрюел“ на Рабле. Историята на неговите влияния в западноевропейската литература, особено в мотива за слизането в подземния свят, е много богата. Нищо чудно, че настроен просветителски, е толкова обичан във века на Европейското просвещение. Оттук основанието да бъде наречен „Волтер на втория век“.

Трудно е да се прецени обективно характерът на неговите сатири. От средата на миналия век, когато започва научното им тълкуване, та до днес продължават да се изказват диаметрално противоположни мнения. Спори се дали има идейно развитие в творчеството на Лукиан и изобщо човек на идеите ли е той, или писател, чиято основна грижа е литературното съвършенство, сатирик и изобличител, памфлетист и журналист ли е, или артист. Дали започнал с реторика и върнал се в края на живота си към нея, той се откъсва в зрелите си години от нейните изразни средства и повърхностно мислене заради философията и заради коя философия? Как се свързват в неговия мироглед епикурейските и киническите възгледи, след като не е последователен епикуреец и киник, и как се преплитат елементите на декламацията, диалога и диатрибата в неговата сатира? Въпросите са много, отговаря се различно. Това, че на отделни места Лукиан преценява открито литературното си дело, не улеснява особено, защото термините на тогавашното тълкуване са или други, или с друго значение.

Той прилича в много отношения на съвременен литературен творец — има съзнание за жанровите особености на творчеството си („Два пъти обвинен“), произнася се за характера на литературния труд („Как трябва да се пише история“). Това не бива да подвежда. Общото със съвременността е само момент в комплекса

* Лукиан. Сатири и пародии. НК, С.1986, с. 5-16.

на Лукиановата литературна дейност. Наистина той издава творбите си и полага грижа за четенето им. Но читателите тогава са малко на брой — преди всичко образовани хора. Освен това в античността никой не държи книга от Лукиан с много негови съчинения. Те са издавани отделно, при случай. И най-важното — основният начин на разпространението им е устен. Лукиан произнася декламациите си, а, както се предполага, също и диалозите пред различни аудитории — на тържествата в Олимпия или за по-тесен кръг от слушатели в нечия школа. Подготвяни не за да стоят една до друга в обемист том, нито за читатели след осемнадесет века, Лукиановите творби са белязани от своето еднократно устно и злоръчно ползване. Не бива да се забравя, че повечето антични литературни произведения са се ползвали навремето си не само и предимно във формата на книга както по-късно във Византия и Нова Европа и че некнижното общуване е проявено в текстовете им в един вид реторичност, в особен стил на откритост към слушащия, който не бива да се смесва с личния почерк на автора. Помага едно сравнение. Лукиан напомня Томас Ман по това, че обича да говори публично, да изнася сказки, да тълкува пред жива аудитория чуждото и своето творчество. Но за Томас Ман това е допълнителна дейност. За Лукиан обратно — допълнително е писането. Затова в написаното от него са налице толкова белези на отнасяне към реална аудитория. Между другото малкият обем на повечето Лукианови произведения — средно двадесетина съвременни печатни страници — сочи не друго, а действителното време на устното произнасяне пред бързо разсейваща се публика.

Над осемдесетте творби, достигнали до нас под името на Лукиан, в голямата си част му принадлежат — вероятно и поетическите: „епиграмите и пародийните имитации на трагедия „Трагоподагра“ и „Бързоногият“. Сигурно не са написани от Лукиан трактатите „За сирийската богиня“, „За астрологията“ и вече споменатият диалог „Патриот, или Слушащият поучения“, създаден във византийското време. Между спорните произведения е включеният в този том диалог „За паразита“.

Най-общо гледано, произведенията на Лукиан се делят на недиалогични и диалогични. Недиалогичните включват разни малки жанрове — декламации („Тираноубиец“), т. нар. пролалии, т. е. встъпления към разговор („Херодот, или Аетес“), диатриби („За скръбта“), биографии („Демонакт“), пародии на похвални слова („Похвала на мухата“), сатирични памфлети във формата на писмо („Александър, или Лъжегадател“), повести или пародии на повести („Лукий, или магарето“, „Истинска история“). Диалогичните произведения на Лукиан имат най-различен вид и тема, като се колебаят от съвсем кратки („Разговори на боговете“, „Разговори на мъртвите“) до обемисти трактатни разговори („Хермотим“). Диалогът в тях понякога е само формална връзка за декламации, описания и кратки новели („Два вида любов“).

В този пункт върви да се запитаме дали Лукиан има биография. Въпросът е не дали писателят ни е осведомил за достатъчно факти от своя живот, а дали творчеството му отразява определен индивидуален жизнен път.

От четвърти век пр. н. е. животът на великите личности става възприемаем. В античната гръцка литература се появяват биографията и автобиографията. Особено в прозата става възможно да се говори за реалния човек, също и за себе си. И за Лукиан знаем предимно по казаното от самия него. В декламацията „Сънят“

писателят ни е представил дори проблема на своя живот — дилемата да избере между скулптурата и реториката, т. е. между занаята и интелектуалното поприще. Няма основание да не вярваме, че е изоставил чиракуването при своя вуйчо скулптор и е започнал да посещава риторски школи. От друга страна, забелязваме, че изборът на Лукиан е типично действие, че е определен от характерния за елинската култура жест заниманието на оратора да се поставя най-високо в йерархията на човешките дейности. И по-късното преминаване към философията, за което съобщава Лукиан в „Два пъти обвинен“, че се дължало на личното разочарование от реториката, е също достатъчно нелично. Това е стара културна дилема, стара още от четвърти век пр. н. е. възможност за две интелектуални поведения, наследена и от Лукиановото време. Ще стане дума нататък за нея. Така че в основните си етапи биографията на писателя от Самосата е по-скоро модел за съдба в границите на културата, отколкото личен житейски път.

Извън този типичен контур разполагаме със следните факти от живота на Лукиан. Сириец по произход, от Самосата на Ефрат, той е роден към 120 г. Родителите му не са богати хора. След като се проваля във ваятелския занаят, отива да учи реторика в Йония. Там усвоява отлично гръцкия език и гръцката литература, както показват съчиненията му. Изоставил родния арамейски и местната сирийска култура, Лукиан се приобщава към ценностите на елинската цивилизация, в онази епоха на особена почит поради елинофилството на император Адриан. В Йония го обучават знаменити ритори като Полемон и Скопелиан. Възможно е да е слушал в Атина и най-големия по онова време — Херод Атик. Известно време адвокатства без успех в Антиохия, след което поема попрището на пътуващ ритор. Достига чак до Галия. В Рим се запознава с платоника Нигрин, който е между малкото философи, уважавани от него. Задържа се в Атина. Четири пъти посещава Олимпия, вероятно държи речи там. Четвъртия път в 165 г. присъства на тържественото самоизгаряне на киника Перегрин, описано във включения в този том памфлет. Връща се в Самосата покрит със слава и макар да изпитва отвращение от реториката, по същото време пише прослава на метресата на съуправляващия с Марк Аврелий Луций Вер. Четиридесетгодишен, решава да се свърже с философията, като създава, както сам твърди, комическия диалог. С изключение на диалога „Хермотим“, в който единствено след „Нигрин“ се открива сериозно отношение към философията, в останалите си произведения по-скоро напада философите. Макар че се познава с високопоставени римски чиновници, към римската власт и култура не изпитва симпатии. Привлича го всичко, свързано с Атина. Там прекарва по-дълго, познава се с философа еkleктик Демонакт, посвещава се в Елевзинските мистерии. Интересен епизод от биографията на Лукиан е стълкновението с пророка питагореец Александър от Абонотих, описано в едноименния памфлет, включен в този том. Към края на живота си отново се връща към софистическата декламация и в разрез със свой по-ранен възглед се наема на държавна служба — става началник на канцеларията на прокуратора на Египет. Но едва ли изпълнява тази длъжност до смъртта си. Почива след 180 г.

По тези факти трудно може да се възстанови личната житейска съдба на Лукиан. Дори безспорното движение, или, ако искаме да подсилим, лутане по широкия тогавашен свят, е не личен Лукианов жребий. Така скитат Дион Хризостом, Апулей и много други интелектуалци на онова време. Както вече се

каза, изразената чрез тези факти в творчеството на Лукиан лична съдба е филтрирана през набор от типични положения. Макар и не както в по-ранното антично време, творчеството остава, общо взето, непроницаемо за индивидуалното лице на твореца. Иззад типичната маска, която носи, той трудно говори с личния си глас.

Когато се представя литературното дело на големите писатели на втория век, на Апулей и Лукиан, е обичайно да се говори надълго за епохата на Антонините, за разширяването на границите на Римската империя, за промените в обществения ред и опитите с търпимост и положителни действия да се установи мир в огромната държава; от друга страна, за завоевателните войни, въстанията и социалното брожение в империята, за идейния и религиозния хаос, който съпътства социално-политическата ситуация. Но поддържащото традиционни културни ценности антично художествено творчество не е лесно проницаемо за конкретната обществена действителност. Така е и по онова време. Дори Ювенал, най-острият и най-актуално мислещият античен сатирик, почти съвременник на Лукиан, улавя своята епоха косвено като морална, а не като социално-политическа проблематика. Социалното и политическото просветват в отделни щрихи. За времето се мисли чрез идеи. А те са неизбежно традиционни. С особена сила това важи за сатиричното творчество на Лукиан. Писателят искрено желае да бъде актуален, но се движи сред типични положения. Беязани от актуалност в широк обхват, те могат да се отнесат спокойно и към първия век и дори към епохата на елинизма.

Не искам да подценя факта, че в сатирите на Лукиан са проникнали действителни лица от неговото време (Александър от Абонотих, Перегрин, Нигрин, Демонакт). Тъй както са представени, те добре свидетелстват за религиозния синкретизъм, за мощното разместване на идейните пластове в епохата. Сравнително неутрални, безусловни среди, реторическата творба и диалогът допускат реални щрихи. Нахалството, лакомията и алчността на философите, плащът и тоягата на киника са действителност за Лукиановото време. Това, което липсва, е целостта на самото обществено време. Тя още по-слабо присъства в „просветителския” критичен тон и извънвременните ценности, поддържани от писателя.

Няколко са входовете към странното творчество на Лукиан. Безспорно то поставя под въпрос определени ценности и идеи, прави това в името на други идеи и най-после го прави с литературните средства, които наричаме днес сатира и пародия. По-спорно е в каква степен е оригинална полемиката на Лукиан с пороците на времето. Що се отнася до отделните елементи — идеи и жанрови средства, тя очевидно е неоригинална. Що се отнася до актуалността, вече се произнесохме — полемиката на Лукиан е насочена към традиционни положения и бие покрай целта. Добавя се нейната неефектност — никой не споменава сатирика не само в неговото време, но и в следващите няколко века (влиянието върху сатирите на Юлиан само се предполага). В противовес на по-късния рефлекс на Лукиановите сатири във Византия, в европейския Ренесанс и Просвещението, по всяка вероятност в античността те са останали без обществено последствие.

Като оставим настрана критерия ефект, днес можем да ценим тези сатири според две мерки, които античното време, общо взето, не прилага — според своеобразието им като художествени творби и според стойността им да бъдат

документ на времето. Отстранихме очакването, че могат да ни дадат цялостна представа за конкретното обществено време. Но безспорно те са отличен документ за идейното брожение в римския свят на първия и втория век, т. е. за един по-дълъг исторически откъслек.

За да разберем основата на Лукиановите сатири, е наложително да проясним двата жалона на техния идеен свят — реториката и философията. Поне до управлението на Марк Аврелий (161—180 г.) занимаването с философия в римския свят има подривен характер в противовес на заниманието с реторика. Това е стара опозиция - структура от две противоположни поведения и начини на мислене. Нейното начало е в четвърти век пр. н. е. в противопоставянето на обществено ориентираното образование, постигано с реторика в школата на Исократ, на образованието, чиято цел е метафизичното, откъснато от нуждите на деня знание, постигано в школата на Платон.

По-късно, в епохата на елинизма, философските школи са проводници на, общо взето, външни за официалната елинска култура елементи. Напротив — реторическото образование и реториката поддържат официалните институции и ценностите на утвърденото от елинската култура обществено поведение. Особено активен в полемиката с официалната културна линия и ценностите на традицията е кинизмът. В ранните етапи на своето развитие в идеи с по-открит социално-политически смисъл той изразява настроението на потиснатите слоеве в античното общество. Но и епикурейството, което се бори срещу религиозното суеверие, и стоицизмът, който, напротив, го поддържа, при толкова отлики помежду си, наред с кинизма са все гледища, подриващи традиционните ценности на елинската полисна култура.

Тази опозиционност се предава и на философията в римското време. От друга страна, се предава официалният статут на реториката. Риторът Квинтилиан е близък на император Веспасиан. Стоикът Епиктет, освободен роб, е далече от властта и наред с други философи бива прогонен от столицата. Докато се надява да спечели благоволенieto на император Домициан, Дион Хризостом се подвизава като ритор, но неуспял и напуснал Рим, изповядва философски идеи и пише диатриби, използвайки кинизма, за да означава поведението си на отвъргнат. Големите оратори от втори век Елий Аристид и Херод Атик са приятели на римската власт, докато Фаворин е заточен на остров в Егейско море. Опозицията се чувства и вътре в творчеството на Плутарх — не неприятел на римската власт, но далеч от нея, той не обича риторите. Докато Елий Аристид подчертава официалната си позиция с това, че критикува Платон.

Във века на Лукиан отношенията между реториката и философията продължават да бъдат напрегнати. Същевременно дифузията между всякакви идеи, преди всичко религиозни, преплитането на елинската и римската култура, разширяването на идейния хоризонт поради елинофилството на Адриан и религиозната търпимост на Антонин Пий създават, от една страна, условия на проникване между философията и реториката. Негово проявление е художественият морализъм на Плутарх. От друга страна, старата вражда между философията и реториката се формализира, губи идейния си смисъл. По времето на Лукиан поведението на философа-скитник се обезсмисля като пасивна реакция срещу официалната власт. И трябва да вярваме на писателя, че философите се

превръщат в шутове и паразити, твърде отдалечени от високите образци на древния кинизъм и стоицизъм („Продажба на животи“). Може би и гъмжащият от философи двор на Марк Аврелий подхранва сатириците на Лукиан.

И все пак сатирата срещу философите не е чисто актуална — тя е в традицията на старата атическа комедия, на киническата критика срещу философското празнодумие, на реториката, която отдавна спори с философията. Като поддържа тази традиция, Лукиан по-скоро не разбира общественото значение на поведението на философите в онова време. От друга страна, не може да се твърди, че бидейки ритор, той е за римската власт. Похвалната реч за метресата на Луций Вер е изключение. Лукиановата реторика поддържа елинската и по-точно атинската култура с нейния вкус към елегантен и духовит израз, култура приземена, в която се цени образоваността и хармонията. Именно като реторик Лукиан е в скрита опозиция спрямо високата римска култура. Така че на неговото време има различни реторици, от които следват поведения с разни отсенки на официалност.

Въпреки че в зрялата си възраст прави завой към философията, Лукиан остава реторик в смисъла, който защитихме по-горе. Отвратен от празните декламации, той наистина търси в противниковия философски лагер по-действени възгледи и литературни форми, приема сериозно киническите идеи за простотата, равноправието и нищожеството на човешката цивилизация, епикурейското нетърпене на суеверия и всякакво религиозно шарлатанство. Но не се отдава на никоя философска доктрина и не оставя в сатириците си незасегната никоя философска школа. Един-единствен философ — киникът Менип от Гадара (3 век пр. н. е.) — играе в тях изцяло положителна роля.

И тъй, не толкова реалната напасть от философи на онова време храни Лукиановата сатира, колкото принципната привързаност на реторика към практиката, непонасянето на всякакво специализиране без мярка. Това е прагматичната линия на атинската реторика, в чието начало стои Исократ. Срещу ритора специалист, срещу философа, който изповядва едни възгледи, а живее според други, срещу шарлатанина питагореец и християнстващия киник, отдадени на крайностите на някаква вяра, Лукиан насочва едно и също оръжие — на здравия разум, на морала без крайности, на практическата истина без метафизика, на реалността на конкретния човек. Не е прав Фотий, като казва, че осмивайки чуждите възгледи, не предлагал никакъв свой възглед, освен ако някой не сметнел за негов възглед това, че няма възглед. На християнския мислител Лукиан изглежда нихилист, защото той не може да приеме неговата система от възгледи и поведение. А тя е налице. Можем да я наречем „субективен хуманизъм“.

Много се е спорило по този въпрос, дали творчеството на Лукиан е подчинено на определена идеология. Очевидно никоя философска доктрина навремето не се открива цялостно в неговите възгледи. Сатирикът не крие ценностите, на които държи — образованост, независимост, истина, свободомислие. Но те са общо място и могат да се отнесат към идеалите на една или друга философска школа. Трябва да признаем освен това, че звучат в сатириците като лозунг и не въздействат като единна мирогледна платформа. От друга страна, ако мислим за смесване, какъвто е еkleктичният платонизиран стоицизъм на Марк Аврелий, то той не е налице в мирогледа на Лукиан. Най-после и киническите

елементи — нотките на социален протест в защита на низините и критерият преходност също не могат да се приемат за основа на Лукиановото верую. Убедени сме само в едно, че то е налице в сатирите и пародиите.

Заел от кинизма и най-вече от Менип от Гадара критичния тон, писателят отхвърля антикултурната тенденция на стария кинизъм, същата и в християнството, наследило в ранното монашество киническия аскетизъм. Защитник на елинската класическа традиция, Лукиан се изразява по-слабо социално протестно от старите киници и християните. Това издава гледната му точка — абстрактно морална, субективна и просветителска. Истината за него е в образоваността и традиционното културно поведение, а не в бунта и аскетизма. В Лукиановите диалози винаги се открива лице, което знае истината и назидава — Диоген, Менип, измисленият Ликин, който по всяка вероятност представя самия Лукиан. Не съществува друга реалност извън битието на смъртния индивид и небитието на смъртта — това е простата Лукианова идеология, от която следват просветителското воюване срещу предразсъдъци, пародията, сатирата, разбира се, и уничието, винаги съпътстващо ясният критерий. Както отбелязахме, тази идеология се храни от най-доброто, завещано от Атина — самочувствието на образования човек, свободомислието и свободоречието, смятано тогава за равносилно на обществено действие.

Нарекох тази система на мислене субективен хуманизъм. Ако речем да я търсим в Новото време, тя подхранва идеологията на романтизма, а в още по-новото философията на екзистенциализма. В античността субективният хуманизъм дава плодове в ранната елинистическа култура и по-късно във века на Антонините, времето на Лукиан, когато се разширяват неимоверно не само реалните, но и идейните граници на римския свят. Това поражда двете мирогледни крайности — на религиозната догматика и мистика и на субективнохуманистичното просветителство. В един друг значителен паметник на времето, „Златното магаре” на Апулей, те са по странен начин съчетани.

Така че, изправен срещу шарлатанина Александър от Абонотих, Лукиан е не просто носител на истината. Обществената истина на епохата е по-сложна. Профетът Александър, самоизгарящият се Перегрин, мъченикът християнин са продукт на нуждаещото се от чудо, от удостоверена отвъдност време. Търсенето на отвъдност е начин за освобождаване от лошия свят тук, не по-неефикасен от образоваността, за която настоява Лукиан. Измаменият суеверен изпитва радост, изпада в екстаз, устремен към един обективен свят. Докато образованият умерен човек на културата на Лукиан е ограничен от съзнанието за своята смъртност, от вече формализираните ценности на елинската цивилизация. Субективнохуманистичната идеология е в състояние да породи литературна творба, дори гениална, каквато е „Сатирикон” от Петроний. Но поне в античното време тази идеология е ограничена и обществено недействена. Във века на Антонините срещу нея спечелва суеверието, религията, спечелват Александър и Перегрин.

Традиционно настроен субективен хуманист — това е формулата, която сравнително приемливо означава идеологията на сатирика от Самосата. Но не бива да спрем дотук. Лукиан е писател и литературните форми, които използва, не просто обслужват скицираната по-горе идеология. Те я разсейват и усложняват.

Именно в областта на литературните форми е особено активен Лукиан и чрез тях заема оригинална позиция както към миналото, така и към своята съвременност.

Той овладява отначало декламацията и другите реторични жанрове. По-късно с разочарованието от реториката перото му се опитва върху кинико-стоическата диатриба, вътрешно-диалогичен монолог, чиито теми по традиция са етически и по-сериозни. Привлечен от идеите на кинизма в зрялата си възраст, Лукиан открива Мениповата сатира, смес от проза и стихове, в основата си фолклорна форма с фантастични теми и много пародийност, която атакува всичко високо в социалния ред, в културата и литературата. В сатирите на Лукиан обаче Мениповата сатира присъства само тематично с пътешествията на небето и в подземния свят. Макар в тях да са цитирани обилно стихове, това не е народното бурлескно, а учено точно цитиране.

За да изрази своята субективнохуманистична позиция, Лукиан се насочва към друга прозаична форма, която по традиция принадлежи на Платоновата школа — към диалога. Както сам заявява, той го свалил от пиедестала на метафизичните казуси, изпълнил го с темите на комедията и го приближил към обикновените хора. Като претендира с основание, че е създал нов жанр, Лукиан същевременно се пита дали се е получило нещо органично при смесването на злободневната комедия и философския диалог („Прометей на красноречието”), т. е. дали ще го възприемат като художествена творба образованите хора. Така че не пряката идейна ефикасност е предмет на неговите грижи.

Има какво да добавим днес за характера на това литературно постижение. Ниските теми и комичността Лукиан пренася в диалога не от старата атическа комедия, а от Мениповата сатира. Още преди него тя, диатрибата и симпозионът взаимодействат поради подобие на вътрешната си проблемност и диалогичност. Израснал на тази основа, макар и отдалечен от нея, Платоновият диалог остава предразположен към критичен и комичен тон. Но поради просветителския дух на писателя и високото слово на реториката, въпреки че е нисък по теми и персонажи, Лукиановият менипизиран диалог е вътрешно недIALOGИЧЕН. От срещата на Мениповата сатира, диалога и декламацията възниква не жива, а литературна форма. Като пренася тематиката на една по-рано ниска литература в областта на официалното слово, Лукиан прави литература от това, което преди него е било живо словесно действие.

Оригинален експеримент в духа на универсалното време на Антонините, творчеството на Лукиан е един вид превод на ниската литературна традиция на висок език, свидетелство за проницаемост, една от проявите на тенденцията към универсализиране в късната антична култура. Не е чудно, че приобщил се така съвършено към елинското културно начало, сириецът Лукиан извършва в творчеството си и друго приобщаване — на низовото, което привлича с виталността си, към високото, което импонира със своята устойчивост.

В заключение отново можем да повдигнем въпроса за характера на идеите в сатирите на Лукиан. Съвързането на реториката с ниските жанрове на Мениповата сатира, диатрибата и диалога, макар сторено с литературна, а не с идеологическа претенция, е продиктувано не от литературна безхарактерност, а от необходимост за ново идеологическо поведение в областта на високото литературно слово. От ефикасния Сократов диалог, който води до осъзнаване на незнанието, и

революционната Менипова сатира, която подрива официалните ценности, при дифузията с повърхностния, просто пазещ ценности риторизъм се е получила еднозначната просветителски ясна сатира и пародия на Лукиан. Очевидно неефективна за онази епоха идеология. Трябва да минат векове, за да дойдат времена, които се нуждаят от подобна позиция. Не рядък парадокс на литературната традиция — толкова свързано с времето, което го е създало, Лукиановото творчество е по-действено далеч зад пределите на античността. Нека да отхвърлим клишето на литературно-критическия жаргон — това се дължи на импулсите в по-късната европейска култура, а не на извънвременната висока стойност на делото на Лукиан. Такава стойност не съществува реално, тя се получава, и то не непременно като следствие на определено първоначално значение.

Лукиан е между малкото антични автори, които се превеждат у нас още преди Освобождението от османско иго. Като поучително четиво доста свободно на български предава „Сънят на Лукиан” Константин Фотинов в 1844 г. („Съновидение Лукианово, или животът на Лукиан от Самосата”, сп. Любословие, том 1, 5). След Освобождението учителят по старогръцки Г. Ангелов превежда „Икароменип” (сп. „Мисъл”, год. I, 1892) и „Разговори на мъртвите” (сп. „Мисъл”, год. III, 1894), който по-късно свързва в книга (Лукиан Самосатски, 19 избрани разговори между мъртвите и Икароменип, Битоля, 1900). В 1928 г. проф. Гаврил Кацаров публикува свой превод на Лукианови произведения, сред които и на включените в настоящия сборник диалози „Тиранът” и „Харон”. Много по-пълно с пространен увод представя сатиричното творчество на Лукиан преводът на проф. Александър Ничев в 1972 г. (Лукиан, Диалози. Народна култура). „Истинската история” на Лукиан, преведена от автора на тези редове, е публикувана в сборника „Антични романи” (Народна култура, 1975). С изключение на споменатите диалози „Тиранът” и „Харон”, представените в настоящия превод сатири а пародии на Лукиан се превеждат за пръв път на български.